

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

תאריך: א' אדר ב, תשע"ד, 03/03/2014

סומן: כ-13-11112

ד"ר קרנית פלוג
נגידת בנק ישראל
ירושלים

לכבוד
מר דודו זקן
המפקח על הבנקים
ירושלים

באמצעות דוא"ל ודואר רשום

נכבדי שלום רב,

הנדון: קריאה להתערבות המפקח על הבנקים בסוגיית חובות פירמידת

אי.די.בי למערכת הבנקאית

מכתבנו מיום 08.12.13
מכתבנו מיום 17.04.13

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר, (להלן: "התנועה") הריני לפנות אליך כדלקמן:

מכתב זה עניינו קריאה נוספת אל המפקח על הבנקים (להלן: "המפקח") כי ימצה סמכויותיו ויבחן את התנהלות הבנקים, ביניהם חברי הדירקטוריון, ועדות האשראי הביצועיות וועדות האשראי הדירקטוריוניות, בכל הנוגע לקבוצת אי.די.בי, הן בשלב אישורי ההלוואות והן בשלבים בהם מוחזרו ההלוואות או נפרסו על פני שנים רבות יותר. זאת, מתוקף סמכותו הכללית לפקח ולהפעיל ביקורת על תאגידי בנקאיים. על המפקח לוודא כי הגורמים אשר אישרו את ההלוואות שקבוצת אי.די.בי קיבלה, ייחקרו וככל שיתגלו מחדלים או כשלים בהתנהלותם, עליו לוודא כי הם יישאו באחריות המלאה בגין מעשיהם, על פי דין.

בנוסף, התנועה קוראת למפקח להפעיל את סמכותו המנויה בס' 8 לפקודת הבנקאות ולקרוא לבנק הפועלים, לאומי, מזרחי-טפחות ודיסקונט לפעול באופן מיידי לגביית חובות הקבוצה.

קריאה זו מתבקשת נוכח תפקידיו של המפקח לפי חוק, ואף מתחזקת לאור העובדה שעברו יותר מתשעה חודשים מאז שבית המשפט מתח ביקורת חמורה על התנהלות הבנקים בהקשר זה וחייב למעשה את המפקח לחקור באופן מעמיק את הסוגיה.

א. פניות קודמות

1. בתאריך 08.12.13, פנתה התנועה אל המפקח על הבנקים בבקשה כי ימצה את סמכויותיו על מנת להבטיח טיפול כולל, יעיל ושוויוני בצבר החובות הענק של פירמידת אי.די.בי לבנקים אשר נעמד בכ-שני מיליארד שקלים (לנוחותך, מצ"ב המכתב כנספח א').

רח' יפו 208, ירושלים 94383 * מען למכתבים: ת.ד. 4207, ירושלים 91043 * טל: 02-5000073 פקס: 02-5000076
شارع يافا 208، القدس 94383 * العنوان للرسائل: ص.ب. 4207، القدس 91043 * هاتف: 02-5000073 فاكس: 02-5000076
208 Jaffa St., Jerusalem * Mailing Address: P.O.B.4207 Jerusalem 91043 * Tel: 02-5000073 * Fax: 02-5000076
E-mail: economic@mqg.org.il * Web Site: www.mqg.org.il

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

2. פנייה זו הצטרפה לפנייה נוספת של התנועה מתאריך 17.04.13, אשר עסקה אף היא בפיקוח הנדרש מצד המפקח בהליך גביית חובותיה של קבוצת אי.די.בי על ידי הבנקים השונים ובעובדה כי נדרש לשים סוף לשתיקתם ההיסטורית של גופי הפיקוח בכל הנוגע להתנהלותה של אי.די.בי (לנוחותך, מצ"ב המכתב כנספח ב').

3. לצערנו, שתי הפניות הללו נותרו יתומות ללא מענה או התייחסות מצידכם.

ב. רקע עובדתי

4. כידוע, קבוצת אי.די.בי הינה אחת הקבוצות הגדולות במשק הישראלי. היא מעורבת בלא פחות משמונה מגזרים ושולטת בכ-28 תאגידים.¹ היטיב לתאר עובדה זו, מר גבאי, הממונה מטעם בית המשפט לעניין הסדר החוב אשר כתב כי "ידיה של הקבוצה בכל, ויז כל בה".²

5. באופן קיצוני יותר מכל קבוצה עסקית אחרת, מבנה המימון של קבוצת אי.די.בי נשען ברובו על חוב, אם זה בגין הלוואות שונות שהיא לקחה מהבנקים ואם זה בשל אגרות החוב הרבות שהיא הנפיקה לציבור. לא בכדי, ציינה חברת הדירוג "מעלות" שאחת הסיבות אשר הובילו אותה להוריד את דירוג הקבוצה, הייתה העובדה שזו התנהלה באמצעות מינוף גבוה.³

6. להמחשה, להלן סך התחייבויות קבוצת אי.די.בי כפי שתואר על ידי ביהמ"ש (נכון לסוף חודש אפריל 2013):⁴

▪ לאי.די.בי חברה לפיתוח בע"מ, חוב בסך של כ-6 מיליארד ₪. בין נושיה: מחזיקי אג"ח-המבקשות ביחד עם אג"ח ח', כ-4 מיליארד ₪; בנק הפועלים כ-770 מיליון ₪; בנק BNP כ-310 מיליון ₪; בנק מזרחי טפחות כ-200 מיליון ₪; הראל חברה לביטוח בע"מ כ-190 מיליון ₪; בנק לאומי כ-160 מיליון ₪; בנק דיסקונט כ-130 מיליון ₪; בנק HSBC כ-130 מיליון ₪. אין לנושים אלה כל בטוחות לחובם, חרף היקף הסכומים המדוברים, וסוג הנושים - מוסדות פיננסיים.

▪ לאי.די.בי אחזקות חוב בסך של כ-3.960 מיליארד ₪; נושיה הם: מחזיקי אג"ח 1.75 מיליארד ₪; קרדיט סוויס כ-160 מיליון ₪; בנק לאומי כ-100 מיליון ₪. גם נושי אחזקות נעדרים בטוחות להבטחת חובם.

¹ מומחה מטעם בית המשפט דו"ח המומחה לעניין אי די בי לאחזקות בע"מ ואי די בי לפתוח בע"מ 11 (2013).
² שם, בעמ' 11-16.

³ חברת מעלות קבוצת אידיבי- הורדת דירוג לאידיבי חברה לאחזקות ואידיבי חברה לפתוח; אשרור דירוג לחברת השקעות דיסקונט, כור תעשיות וכלל תעשיות והשקעות; תחזית הדירוגים שלילית
www.maalot.co.il/publications/47/OTRIDB20120513184247.pdf(2012)

⁴ פרי"ק (תשי"א) 13-04-36681 הרמטיק נאמנות (1975) בע"מ נ' אי.די.בי חברה לפתוח בע"מ, פסי' 3 לפסק דינו של השופט אורנשטיין (פורסם בנבו, 04.05.2013).

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

- לחברת גנדן חובות לבנק לאומי כ-450 מיליון ₪, ולבנק מזרחי טפחות כ-80 מיליון ₪.
 - לחברת טומהוק חובות לבנקים שונים בסך כולל של 330 מיליון ₪.
7. לאור המשבר הכלכלי אליו נקלעה הקבוצה אשר הוביל אותה, בסופו של דבר, להליך הסדר חוב שהביא להחלפת בעלי השליטה בקבוצה, לא יהיה זה מוגזם לתאר את ההתנהלות הפיננסית של הקבוצה כבלתי אחראית בעליל. שהרי, מעבר לעובדה שתברות רבות בקבוצה מומנו באמצעות חוב, המדיניות הנוהגת בקבוצה הייתה לחלק דיבידנדים במעלה הפירמידה, באופן גס, אגרסיבי ולא מידתי.⁵
8. בכל הנוגע לחלוקת הדיבידנדים האגרסיבית, נבקש להזכיר כי רק לאחרונה נתקפה חלוקת הדיבידנדים של חברת אי.די.בי פיתוח בבית המשפט הכלכלי בתל אביב. תביעה זו התקבלה על ידי כבוד השופטת רות רוני, אשר אישרה תביעה נגזרת כנגד החברה בשל חלוקה אסורה של דיבידנדים.⁶
9. מדיניות "חליבת הדיבידנדים" של אי.די.בי הותירה הון עצמי נמוך בקופות של החברות בשכבות התחתונות בפירמידה. משכך, אין זה פלא כי כאשר התרחשו שינויים חיצוניים במשק הישראלי אשר פגעו בפעילות העסקית והפיננסית של החברות בקונצרן, לא נותר לחברות מקור כספי שיעזור להן לשרוד את תקופת השפל.
10. להתנהלות הפיננסית הבעייתית שתוארה לעיל יש להוסיף התנהלות עסקית ששאפה למקסם סיכונים אשר לא תמיד היו בעלי היגיון עסקי. סיכונים אלו נלקחו בפועל על ידי בעלי השליטה, אולם למעשה מומנו על ידי כל הקבוצה.
11. הרכישה של אי.די.בי את כלי התקשורת "מעריב", עסק מפסיד, שאינו רווחי, הינה דוגמה מובהקת לאופן ניהול הסיכונים של הקבוצה. שהרי, אפילו בעת הרכישה מדובר היה בעסקה תמוחה שעוררה חשד רב. ואכן, חשש זה התממש כאשר דסק"ש ספגה בעקבות עסקה זו הפסד כלכלי משמעותי בעלות של 370 מיליון ₪. בחקשר זה, נבקש להזכיר, כי בעלי מניות המיעוט בקבוצה אף הגישו תביעה כנגד דסק"ש בנוגע לכך שרכישה מעריב לא הונעה משיקולים כלכליים וגרמה להם להפסדים כבדים.⁷

⁵ אייל גבאי "דו"ח המומחה אי די בי חברה לאחזקות בע"מ" 8 (13.11.2013).
⁶ תנייג (ת"א) 49615-04-13 רונן לחב נ/ אי די בי חברה לפתוח בע"מ, פסי' 32 לפסק דינה של השופטת רוני (פורסם בנבו, 06.11.2013).
⁷ חילה רז "תביעה נגד דסק"ש: "רכישת מעריב הונעה משיקולים תמוהים ולא ענייניים" TheMarker 04.09.12
www.themarket.com/law/1.1816548

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

12. לאור ההתנהלות הפיננסית והעסקית הבעייתית, מפתיע לחזות בכמות האשראי שהקבוצה קיבלה מהבנקים, לרוב אף מבלי לקבל בטחונות או ערבויות בגין אשראי זה.

13. על פי הערכות שונות,⁸ סך החובות של קבוצת אי.די.בי לבנקים עומד על כ-שני מיליארד שקלים. בהערכה גסה, החובות לבנק הפועלים עומדים על קרוב למיליארד שקלים; לבנק לאומי – 500 מיליון שקלים; לבנק מזרחי-טפחות – 110 מיליון שקלים; ולבנק דיסקונט – 100 מיליון שקלים.

14. במצב הנוכחי, החזר החובות של קבוצת אי.די.בי לבנקים איננו ודאי ועתידו לוטה בערפל. לאור זאת, התנהלות הבנקים וועדות האשראי שלהם, ספגו ביקורת קשה מבית המשפט המחוזי בתל אביב.

15. השופט אורנשטיין קבע כי מדובר במקרה קיצוני מאין כמותו, בו האשראי אשר העמידו הבנקים לחברות אי.די.בי ניתן ללא ביטחונות וללא נימוק לכך. בית המשפט מצא התנהלות לקויה זו כמחייבת בדיקה של הרגולטור המוסמך, ולכן החליט להעביר לידיך את החלטתנו. ובלשונו של כבוד השופט אורנשטיין:⁹

"מצאתי לנכון להביע את הסתייגות בית המשפט מהתנהלות הגורמים המממנים: הבנקים וחברות הביטוח. אלה העניקו, כאמור, אשראים במיליארדי שקלים, לחברות בקונצרן אי די בי. ככלל, ולחברה בפרט, החל מהחברות שמצויות בראש הפירמידה, ועבור עד בסיסה. כאמור, לחברה ניתנו אשראים בסך של כ-2 מיליארד ש"ח, ולאחזקות בסך של 260 מיליון ש"ח. כל אלה, ללא כל בטוחות. בעמדת הגורמים המממנים לא מצאתי כל התייחסות למתן אשראים ללא כל בטחונות, כמו גם למניע שביסוד החלטת מי מהגורמים האמורים, לנהוג שלא כדרכם של אלה, באופן שבו נהגו. עסקינן בסכומים אדירים, שמצופה היה כי אלו יגובו בבטוחות הולמות, ולמצער, שעבוד על מניות חברות הבנות או נכסיהן של אלה".

"בית משפט זה הדן בהליכי חדלות פירעון, לא נתקל במקרה כה קיצוני, שבו ניתנו אשראים על ידי מוסדות פיננסיים, קל וחומר בסכומים כה ניכרים, ללא כל ביטחונות ומבלי שניתן הסבר לכך, ולא הוצגו החלטות של ועדות האשראי של אותם גורמים שבהם הוחלט להעמיד את האשראי ללא ביטחונות, ורב הסתום על הנגלה. אין ספק כי התנהלות זו מחייבת בדיקה ובחינה של הרשויות המוסמכות".

...
"המזכירות תמציא החלטתי למנהל בתי המשפט, על מנת שיעבירה למפקח על הבנקים".

[תהדגשות הוספו ע"י הח"מ ואינן במקור].

⁸ אייל גבאי "דו"ח המומחה אי די בי חברה לאחזקות בע"מ" 26, 35, 38 (28.07.2013); עניין להב, לעיל ח"ש 7, פסי 19 לפסק דינו של השופט אורנשטיין.
⁹ שם.

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

16. לחובות החברה לבנקים, יש אף להוסיף את חובותינו האישיים של בעל השליטה הקודם של הקבוצה, מר נוחי דנקנר, אשר נאמדים בכ-חצי מיליארד ש"ח. החובות הללו מקורם בערבויות אישיות אשר העמיד בעל השליטה לבנקים בגין החלוואות שהם נתנו לחברות אשר בבעלותו.¹⁰

17. התערבות המפקח נדרשת לאור העובדה, שבשבועות האחרונים מר דנקנר מנסה לגבש הסדר החזרת חובות בין-בנקאי, אשר במידה שאכן יקרום עור וגידים, עשוי להקטין משמעותית את הסכום אשר יוחזר לכל בנק.¹¹

18. לסיכום, תיאור השתלשלות העניינים חושפת שורה ארוכה של מחדלים ותחלפות חמורות ביותר, הן מהכיוון של מקבלי ההחלטות באי.די.בי, והן מהכיוון של מקבלי ההחלטות בבנקים השונים, ביניהם הדירקטורים וחברי ועדות האשראי, הביצועית או לחילופין הדירקטוריונית, אשר לאורך השנים המשיכו להזרים אשראי לקבוצה מבלי לוודא כי הם מקבלים בטחונות או ערבויות אישיות להלוואות הללו. זאת, תוך התעלמות גסה מתמרורי האזהרה השונים שהתעוררו באופן תדיר בשנים האחרונות ואשר חשפו ניהול פיננסי ועסקי בלתי אחראי, המבוסס על סיכונים רבים.

ג. ועדות האשראי והפיקוח של הדירקטוריון

19. ככלל, ככל שגובה החלוואה המבוקשת הינו גבוה יותר, כך מנגנון האישור של אותה חלוואה הינו מורכב יותר. כך למשל, חלוואות קטנות ויומיומיות, מאושרות באופן תדיר על ידי פקידי הבנק השונים. באם סכום החלוואה הנדרשת עולה על סכום מסוים, הנקבע על ידי כל בנק ביחס לשיעור רווחיו, אזי נדרש כי החלוואה תאושר כל ידי גורמי ניהול בבנק המתכנסים בוועדת האשראי הביצועית ומחליטים האם להעניק את האשראי. ולבסוף, כאשר עסקיננו בחלוואות בהיקפים גדולים, אישור האשראי הינו בידי הדירקטוריון המקבל את החלטתו באמצעות ועדת האשראי הדירקטוריונית. למיטב הבנתנו, נוהג זה הינו אחיד למדי בין הבנקים, זאת למרות שאין אף רגולציה המסדירה את הנושא.

20. מלבד פרקטיקה זו, לא ידוע לנו על נוהל המסדיר את הפרמטרים לפיהם בנק רשאי לתת חלוואה, אילו בטחונות הוא נדרש לגבות וכיצד עליו למדוד ולפקח לאורך כל תקופת החלוואה כי זו אכן תוחזר לבנק, מלבד הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 319.

¹⁰ שניר הנדלר "נוחי דנקנר יישאר עם חוב אישי של מאות מיליוני שקלים לבנקים" כלכליסט 09.12.13
www.calcalist.co.il/markets/articles/0,7340,L-3618894,00.html

¹¹ "הסדר החוב של דנקנר: מציע את חווייה למכירה ב-45 מ"ש" גלובס 02.03.14
www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000920837; גולן חוני "צעד ראשון במלחמה על הבית: דנקנר במגעים להסדר משותף מול הבנקים" כלכליסט 28.01.14
www.calcalist.co.il/markets/articles/0,7340,L-28.01.14-3622779,00.html

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل The Movement for Quality Government in Israel

21. אמנם, למיטב ידיעתנו, כל בנק נדרש לקבוע מדיניות אשראי ולאשר אותה בהנהלה ובדירקטוריון. אולם, הוראות המדיניות הללו משתנות מבנק לבנק ורחוקות מעינו הפקוחה של הציבור. בהתאמה לכך, ברי כי בנק מחויב לפקח על האשראי שהוא מעניק ללווים שונים ולכתוב תכנית עבודה שנתית ורב שנתית לביצוע בקרת האשראי, אולם אף תכנית זו אינה חשופה בפני הציבור.

22. הוראות נוספות השזורות בנושא הלוואות האשראי של הבנקים, הינן הוראות חוק החברות לעניין אישור עסקה הנגועה בעניין אישי והוראת ניהול בנקאי תקין מס' 312 (עסקי תאגיד בנקאי עם אנשים קשורים). לפי ההוראות הללו, אם ההלוואה העומדת לאישור בפני ועדת האשראי או הועדה הביצועית כרוכה בעניין אישי, נדרש לאשר את העסקה באמצעות מנגנון מיוחד שתפקידו לגשר על החשש לניגוד עניינים.

23. מתוקף תפקידו לפקח על ההנהלה, הדירקטוריון של כל בנק נדרש לבקר את פעילות הגורמים הביצועיים ובין השאר לוודא כי הפעילות של הבנק תואמת את מדיניות האשראי שלה. גורם נוסף אשר אמון על הפיקוח הינו בנק ישראל ובתוכו המפקח על הבנקים אשר אמור לקבל את מדיניות האשראי של כל בנק ואת הדיווחים התקופתיים של הבנק בנושא, מכוח הסמכות הכללית המוקנית לו בס'5(א) לפקודת הבנקאות – 1941 (ראה להלן פרק "הדין הרלוונטי").

24. משכך, בידי המפקח אמורים לעמוד נתוני האשראי שכל בנק מעניק. ככל שנתוני האשראי הללו מחולקים לחתכים לפי סוגי הלוואות או לפי סוג הלווים, כפי שראוי שהנתונים הללו יועברו למפקח, ניתן להסיק כי המפקח קיבל או לכל הפחות היה זכאי לקבל, לאורך השנים, נתונים אודות האשראי שקבוצת אי.די.בי מקבלת מהבנקים. למרות זאת, לא נעשתה שום פעולה מצידו למנוע את מתן ההלוואות או לכל הפחות להתערב בתנאי ההלוואה כך שזו תבטיח הגנה על האינטרסים של הבנק.

25. לגישתנו, חרף העובדה כי ראוי היה שהמפקח יפעיל סמכותו בנושא מוקדם יותר, נדמה כי אין זה מאוחר לשנות את פני הדברים באמצעות בדיקה ופיקוח אודות ההתנהלות הקודמת והנוכחית של כל אחד מהבנקים מול אי.די.בי ובעל השליטה הקודם של הקבוצה.

26. יש לערוך תקירה מעמיקה ומקיפה אשר תבחן מיהם הגורמים שאישרו את הלוואות בכל אחד מהבנקים. יש לבדוק באיזו פרוצדורה אושרו הלוואות לחברות השונות בקבוצת אי.די.בי. בייחוד, יש לבחון תאם תנאי ההלוואה לקחו בחשבון את כל הסיכונים אשר היו כרוכים במתן ההלוואה, כמו למשל את העובדה שהחברות הינן חלק מפירמידה גדולה ולכן תלויות זו בזו ברמה הפיננסית.

27. יתרה מזאת, נבקש כי המפקח יבדוק כיצד התנהלה הביקורת של הדירקטורים וועדות האשראי לאורך חיי ההלוואה. למשל, כיצד הבנקים הגיבו כאשר ערך המניות ירד ולמעשה

רח' יפו 208, ירושלים 94383 * מען למכתבים: ת.ד. 4207, ירושלים 91043 * טל: 02-5000073 פקס: 02-5000076
شارع باقا 208، القدس 94383 * العنوان للرسائل: ص.ب. 4207، القدس 91043 * هاتف: 02-5000073 فاكس: 02-5000076
208 Jaffa St., Jerusalem * Mailing Address: P.O.B.4207 Jerusalem 91043 * Tel: 02-5000073 * Fax: 02-5000076
E-mail: economic@mqq.org.il * Web Site: www.mqq.org.il

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

הבטוחות שלהם להלוואה איבדו מערכו? האם הבנקים שינו את התנהלותם כאשר אי.די.בי החלה לפגור בתשלומי הריבית?

28. לסיום, יש לוודא כי כאשר ועדות האשראי אישרו את ההלוואות לגורמים אשר היו מקורבים לגורמי השליטה בבנקים, אכן פעלו משיקולים עסקיים ולא הונעו משיקולים אישיים. שהרי, ככל שפרשת אי.די.בי חושפת מחדלים באישורים הנדרשים למתן הלוואה, יש לוודא שהקרבה הממשית שהתקיימה לאורך שנים בין בעל השליטה בקבוצת אי.די.בי, מר נוחי דנקנר, לבין בעלי השליטה וגורמי קבלת ההחלטות בבנקים השונים, לא היא שגרמה לאישורים החריגים ולהלוואות בתנאים מועדפים שהקבוצה קיבלה.

29. מאחריות המפקח לגלות כיצד ארע מצב בו שני מיליארד שקלים מכספי הבנקים הושקעו בקבוצה אחת מבלי שאלו הותנו בביטחונות או לכל הפחות לא הותנו בביטחונות אשר הולמים את גובה הסיכון אליו כל בנק נחשף.

30. יתרה זאת, על המפקח להדביק למחדל רב הממדים, שתואר במכתב זה, שם וכתובת. מחובתו, לחקור ולגלות מי האשמים אשר אחראים למחדל ולפעול למצות עימם את מלוא חומרת הדין. שהרי, בסופו של יום, מאחורי המחדל עומדים אנשים בשר ודם אשר הפגינו זילות בכספי הבנקים, אשר הינם למעשה כספים של הציבור ופעלו באופן רשלני וייתכן שאף פלילי בעת מילוי תפקידם. יש להעניש את אותם גורמים על מנת לוודא שלא ייצאו חוטאים נשכרים ובעיקר בכדי לדאוג לכך שבעתיד תופעות שכאלו ימוגרו מהנוף הישראלי.

ד. הדין הרלוונטי

31. סמכותו הכללית של המפקח על הבנקים מעוגנת בסעיף 5(א) לפקודת הבנקאות - 1941 (להלן: "הפקודה"), לפיה המפקח אחראי על הפיקוח הכללי והביקורת על כל תאגיד בנקאי (להלן: "בנק").¹² לפי סמכות זו, רשאי המפקח לדרוש מבנק וכן מדירקטור, מעובד או מרואה החשבון של הבנק, למסור לו ידיעות ומסמכים שבידיהם הנוגעים לעסקי הבנק וכל תאגיד שבשליטתו, או לאפשר לו לעיין בכל מסמך כאמור, להעתיקו או לצלמו.

32. לפי סעיף 5(ג1), "רשאי המפקח, לצורך הפיקוח כאמור בסעיף קטן (א) ...ליתן הוראות הנוגעות לדרכי פעולתו וניהולו של תאגיד בנקאי, של נושא משרה בו ושל כל מי שמועסק על ידיו, והכל כדי להבטיח את ניהולו התקין ואת השמירה על ענינם של לקוחותיו, וכדי למנוע פגיעה ביכולתו לקיים את התחייבויותיו..."

¹² דיון (ארצי) נא/4-5 ההסתדרות הכללית נ' בנק ישראל, פד"ע כב (1) 345, פסי' 17 לפסק דינו של השופט אליאסוף (1990).

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

33. נוסף על כך, לפי סעיף 8א לפקודה, אם המפקח סבור שתאגיד בנקאי מסוים מתנהל בדרך העלולה לפגוע ביכולתו לקיים את התחייבויותיו או בניהולם התקין של עסקיו, על המפקח להפעיל את סמכותו מול הבנק ולדרוש את תיקון הפגמים תוך זמן קצוב.

34. לא למותר להוסיף, כי המפקח אף ממונה על שמירת האינטרסים של לקוחות הבנקים ועל מענה לפניית הציבור בנוגע לתלונות על הבנקים השונים.¹³

35. משכך, ברי כי מצויה בידי המפקח הסמכות לפעול מול הבנקים הרלוונטיים על מנת לחקור את התנהלותם בשלבי מתן האשראי לקבוצת אי.די.בי, בשלבי הביניים בהם ירד ערך הבטוחות שאי.די.בי נתנה לבנקים ואף כעת בשלבי גבייתו.

36. בהקשר זה נבקש להוסיף, כי אמנם העמדה הרווחת בפסיקה הינה כי נתון למפקח שיקול דעת רחב בהפעלת סמכויותיו, כפי שלכל בעל תפקיד מנהלי נתון.¹⁴ אולם, יחד עם זאת, לאורך השנים שופטי בית המשפט בחרו להדגיש כי דרך הפעלת סמכותו של המפקח על הבנקים נתונה לביקורת שיפוטית.¹⁵ יתרה מזאת, נשמעה עמדה מטעם הפסיקה לפיה המפקח אמון על קידום האינטרס הציבורי ומשכך עליו לטפל בפניות של הציבור המשקפות בעיה תשתיתית ורחבה בהתנהלות הבנקים.¹⁶

37. אין ספק, כי גודל האשראי שניתן לקבוצת אי.די.בי על ידי הבנקים השונים ובייחוד העובדה שיש חשש כי הן ניתנו על בסיס נורמות התנהגות פסולות של ועדות האשראי והדירקטורים, מחייבות התערבות המפקח. עובדה זו נגזרת הן מהסמכויות המנויות למפקח לפי חוק, הן מעמדתה של הפסיקה הכללית והן באופן ספציפי, מעמדתו של השופט אורנשטיין לפיה נדרש מהמפקח לפעול במהרה בנושא זה.

ה. סיכום

38. האשראי הגבוה שניתן על ידי ארבעת הבנקים הגדולים במשק הישראלי, חושף שורה של נורמות פסולות בהתנהלות הבנקים. לאור זאת, נדמה כי החלטותיהם של ועדות האשראי והדירקטורים בכל אחד מהתאגידים הבנקאיים צריכה להיחקר, על מנת למצוא את הגורמים האחראים למחדל, במישור האזרחי והפלילי.

¹³ סי' 16 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981.

¹⁴ בג"ץ 5048/07 ארבל נ' בנק ישראל המפקח על הבנקים, פסי' 8 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 9.10.07).

¹⁵ בג"ץ 10788/06 גזונטהייט נ' בנק ישראל המפקח על הבנקים, פסי' 5 לפסק דינו של השופט פוגלמן (פורסם בנבו, 02.08.07).

¹⁶ עניין ארבל, לעיל ח"ש 15, פסק דינו של השופט רובינשטיין.

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

39. ברמה המעשית, להתנהגות החשודה של הבנקים בכל הנוגע לקבוצת אי.די.בי, השלכות רוחב על כל המשק הישראלי. שהרי, לולא ההלוואות הרבות שהקבוצה קיבלה ספק אם היה ביכולתה להמשיך ולהגדיל את סיכונה וליטול הלוואות נוספות מהציבור. במובן זה, אין זה מן הנמנע להסיק כי לולא ההתנהלות החשודה של ועדות האשראי והדירקטורים של הבנק, ייתכן כי אי.די.בי לא הייתה מגיעה כלל למצב בו היא נדרשת להסדר חוב.

40. בנוסף, ההתנהלות החריגה של הבנקים, אשר מרבית הבנקים המרכזיים בישראל לקחו בה חלק, מעבירה מסר שעורוייתי לציבור הרחב, לפיו טייקונים ובעלי הון זוכים ליחס מיוחד ומועדף, ביחוד כאשר בוועדות האשראי ובדירקטוריונים השונים יושבים גורמים אשר מקורבים אליהם. זהו מצב בלתי נסבל, המנציח את שליטת הטייקונים על המשק הישראלי, ולכן יש להתייחס לכך בחומרה רבה.

41. ההלוואות שניתנו לקבוצת אי.די.בי מעניקות כוח רב למתי מעטים השולטים במשק הישראלי. שהרי, ברי שכאשר מספר גדול של בנקים מושקע בקבוצה אחת, נוצרת הטיה מובהקת של הבנקים בישראל לטובת הקבוצה העסקית ועסקיה.

42. הטיה זו מגבירה את החשש, אשר עולה באופן כללי בכל משק ריכוזי, לפיו כאשר מרבית הבנקים בישראל תומכים פיננסית בקבוצה אחת, הם עשויים להימנע מתמיכה זהה במתחרות שלה. יתרה מזאת, כאשר מרבית הבנקים מושקעים בקבוצה אחת, קשה יותר לשנות נורמות במשק הישראלי, משום שכל שינוי שעלול לערער את יציבות הקבוצה, עשוי בעקיפין אף לערער את יציבות הבנקים.

43. לסיום, נבקש להזכיר כי האשראי שהוענק לקבוצת אי.די.בי מבוסס על כסף של הציבור, שהרי לבנקים עצמם יש הון עצמי מאוד נמוך והכספים שהם משקיעים הינם למעשה כספים של הלקוחות שלהם. משכך, באם הבנקים לא יצליחו לגבות מהקבוצה את מלוא החוב, סביר להניח כי יהיה זה הציבור שישא בעלויות של ההפסד.

44. אנו פונים אל המפקח על הבנקים כי יפעל באופן מיידי ויתערב בהתנהלות הבנקים מול קבוצת אי.די.בי ובעל השליטה הקודם שלה:

א. יש להתערב בהליך גביית החובות של קבוצת אי.די.בי וחובותיו האישיים של מר דנקנר, זאת על מנת לוודא שהחובות לבנקים, השומרים בנאמנות על כספי הציבור, נגבים באופן ראוי מבלי שנעשות "תספורות" הרחק מעינו הפקוחה של הציבור.

ב. יש לבחון לעומק כיצד התאפשר מצב בו ארבעת הבנקים המרכזיים במשק נתנו הלוואות על גבי הלוואות לאותה הקבוצה, מבלי שגודל החוב וההתנהלות הפיננסית של הקבוצה נלקחו בחשבון.

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل The Movement for Quality Government in Israel

יש לבחון את הנסיבות של כל הלוואה, לוודא כיצד היא אושרה ומיהם הגורמים שאחראיים לאישורה. זאת, על מנת לוודא שכל הלוואה ניתנה בהתאם לפרוצדורות המתאימות והראויות ביותר ובכדי למצוא את הגורמים האשמים למצב הנוכחי. בנוסף, יש לבדוק מדוע הבנקים נכונים לשתף פעולה כאשר הם נדרשים לגבות את החובות שלהם, כפי שקורה בימים אלה מול נוחי דנקנר, אולם לא טרחו לעשות זאת כאשר הם אישרו את מתן הלוואה.

ג. בעקבות החקירה המקיפה שנדרש לבצע (בהתאם לסעיף ב' לעיל), יש להחליט אילו גורמים בכל בנק צריכים לשאת באחריות אישית בגין הלוואות הכושלות שהם אישרו. בהקשר זה, נבקש להזכיר, כי מעבר לסמכויות שצוינו לעיל, אף עומדת לך הסמכות לפי סעיף 8 לפקודה להטיל אחריות אישית אזרחית או פלילית על נושאי משרת בתאגיד הבנקאי אשר הפרו את הוראותיו של המפקח או הנגיד.

ד. לאור ההתנהלות הבעייתית שתוארה במכתב זה, יש לפרסם הנחיות חדשות המגדירות לתאגידים בנקאיים כיצד עליהם להעניק הלוואות לקבוצות עסקיות, בייחוד כאשר מדובר בחברות פרטיות שהינן חלק מפירמידה עסקית. יש לבחון כיצד ניתן לערוך "הסתכלות רחבה" על הקבוצה העסקית שחברה מסוימת הינה חלק ממנה וכיצד עובדה זו צריכה לבוא לידי ביטוי כאשר ועדת אשראי ביצועית או דירקטוריונית שוקלת האם לאשר הלוואה לאותה החברה.¹⁷

45. אנו סבורים שמחובתך על פי חוק לפעול בארבעת המישורים הללו. נודה להתייחסותך למכתב זה בהקדם האפשרי על מנת שנוכל לכלכל צעדינו להמשך.

בכבוד רב,
שחר וינברג מחלקת כלכלה ומחקר
נדאל חאיק, עו"ד מנהל מחלקת ליטיגציה
נילי אבן-חן, עו"ד מחלקת כלכלה ומחקר

העתיקים:

עו"ד יהודה וינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה.
מר יאיר לפיד, שר האוצר.

¹⁷ כפי שלא ניתן למשכן בית אחד לעשר הלוואות שונות, יש לוודא כי קבוצות עסקיות לא יוכלו "למשכן" את אותה הבטוחה (מבחינה מהותית) כאשר הם לוקחים הלוואה מהבנקים. שהרי, אין שום משמעות לכך שבנק מסוים מקבל כבטוחה מניות של חברת סלקום למשל ובנק אחר מקבל מניות של חברת אי.די.בי אחזקות, כאשר מבחינה מעשית לאור העובדה ששתיחן חלק מקבוצת אי.די.בי, בשעה שהמניות של סלקום יקורסו אף המניות של אחזקות לא יחזיקו מעמד, תרחיש שהיינו עדים לו בשנה החולפת.

תאריך: ה' טבת, תשע"ד 08/12/2013

סומן: כ-12-10968

לכבוד

מר דודו זקן

המפקח על הבנקים

ירושלים

נכבדי שלום רב,

הנדון: קריאה דחופה לפרסום ממצאי בדיקה בדבר חובות פירמידת

אי.די.בי למערכת הבנקאית

מכתבנו מיום 17.04.13

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר, (להלן: התנועה) הריני לפנות אליך כדלקמן:

מכתב זה עניינו קריאה למיצוי הבדיקה של המפקח על הבנקים ופרסום ממצאיו אודות התנהלות הבנקים בהקשר של חובות החברות השונות בפירמידת אי.די.בי למערכת הבנקאית, הן בשלב אישור החלואה והביטחונות שניתנו להן והן בשלב בהם מוחזרו החלואות או נפרסו על פני שנים רבות יותר. זאת, על רקע העובדה שעברו כשבעה חודשים מאז מתח בית המשפט הנכבד ביקורת חמורה על התנהלות הבנקים ומאז החלטתו אשר משמעותה, כי התנהלות הבנקים מחייבת בדיקה ובחינה מעמיקה של הרשויות המוסמכות, החלטה אשר לבקשת בית המשפט הועברה לעיונך.

1. כידוע, פירמידת אי.די.בי, המהווה את קבוצת האחזקות הגדולה במשק, נתונה במעורבות פיננסית חמורה. קשייה הפיננסיים של הקבוצה הובילו אותה להליך הסדר החוב מול נושיה, אשר כיום תלוי ועומד בפני בית המשפט המחוזי בתל אביב.

2. ביום 17.04.13 פנינו אליך בקריאה לבדיקה דחופה של חובות החברות השונות בקבוצת אי.די.בי למערכת הבנקאית (לנוחותך, מצורף המכתב), אך בחלוף שמונה חודשים משליחת המכתב, טרם קיבלנו תשובתך. כעת, שעה שאנו עומדים על סף גיבוש הסדר החוב של חברות אי.די.בי, הסדר אשר עתיד להשפיע הן על כלל החברות בקבוצת אי.די.בי והיתכנות והיקף גביית החובות של נושיהם והן על כלל המשק הישראלי, קריאתנו אליך דחופה מתמיד.

רח' יפו 208, ירושלים 94383 * מען למכתבים: ת.ד. 4207, ירושלים 91043 * טל: 02-5000073 פקס: 02-5000076
 شارع يافا 208، القدس 94383 * العنوان للرسائل: ص.ب. 4207، القدس 91043 * هاتف: 02-5000073 فاكس: 02-5000076
 208 Jaffa St., Jerusalem * Mailing Address: P.O.B.4207 Jerusalem 91043 * Tel: 02-5000073 * Fax: 02-5000076
 E-mail: economic@mqg.org.il * Web Site: www.mqg.org.il

3. כידוע, חברות האחזקות במעלה פירמידת אי.די.בי חייבות סכומי עתק לנושיה. כך, על פי הדוח של מר אייל גבאי, הממונה מטעם בית המשפט לבחינת הסדרי החוב, התחייבויותיה הפיננסיות של חברת אי.די.בי אחזקות והחברות בבעלותה המלאה (למעט אי.די.בי פיתוח) מסתכמות בכשני מיליארד שקלים.¹ התחייבויותיה הפיננסיות של חברת אי.די.בי פיתוח והחברות בבעלותה המלאה (למעט אי.די.בי תירות) מסתכמות בקרוב לשישה מיליארד שקלים.² על פי פרסומים שונים, טומהוק, חברת האחזקות העליונה בפירמידה, שקועה בחובות של 400 מיליון שקלים לפחות וגנדרן, חברת תבת של טומהוק - 500 מיליון שקלים לפחות.³
4. על פי ההערכות, הבנקים בישראל חשופים בכ-2 מיליארד שקלים לחובותיה של פירמידת אי.די.בי.⁴ בין היתר, דווח כי סך החובות של הפירמידה לבנק הפועלים עומדים על מיליארד שקלים; לבנק לאומי - 500 מיליון שקלים; לבנק מזרחי-טפחות - 110 מיליון שקלים; ולבנק דיסקונט - 100 מיליון שקלים.
5. על פניו, הבנקים נסחפו למערבולת החובות של אי.די.בי, וכעת כספים במיליארדי שקלים, אשר העמידו כאשראי, עלולים להימחק במחי יד תחת אפו של הציבור.
6. התנהלות הבנקים וועדות האשראי שלהם, אשר הובילו לכך שהחזר החובות של קבוצת אי.די.בי לבנקים עתידו לוט בערפל, ספגו ביקורת קשה מבית המשפט המחוזי בתל אביב. זאת בקובעו כי מדובר במקרה קיצוני מאין כמותו, בו האשראי אשר העמידו הבנקים לחברות אי.די.בי ניתן ללא ביטחונות וללא נימוק לכך. בית המשפט מצא התנהלות לקויה זו כמחייבת בדיקה של הרגולטור המוסמך, ולכן החליט להעביר לידייך את החלטתו. ובלשונו של כבוד השופט אורנשטיין:⁵

¹ דוח המומחה גבאי 25

² דוח המומחה גבאי 28

³ ראו, למשל, כתבה מיום 15.4.2013 בעיתון דה-מרקר: <http://www.themarket.com/markets/1.1994895>

⁴ ראו, למשל כתבה מיום 8.4.2013 בעיתון כלכליסט: <http://www.calcalist.co.il/markets/articles/1,7340,L->

3599452,00.html

⁵ פרייק (תי"א) 13-04-36681 תרמטיק נאמנות (1975) בע"מ ואח' נ' אי.די.בי חברה לפתוח בע"מ ואח', פסי' 19 לפסק דינו של השופט אורנשטיין (פורסם בנבו, 30.04.2013).

"מצאתי לנכון להביע את הסתייגות בית המשפט מהתנהלות הגורמים המממנים: הבנקים וחברות הביטוח. אלה העניקו, כאמור, אשראים במיליארדי שקלים, לחברות בקונצרן אי די בי. ככלל, ולחברה בפרט, החל מהתבררות שמצויות בראש הפירמידה, ועבור עד בסיסה. כאמור, לחברה ניתנו אשראים בסך של כ-2 מיליארד ₪, ולאחזקות בסך של 260 מיליון ₪. כל אלה, ללא כל בטוחות. בעמדת הגורמים המממנים לא מצאתי כל התייחסות למתן אשראים ללא כל בטוחות, כמו גם למניע שביסוד החלטת מי מהגורמים האמורים, לנוחג שלא כדרכם של אלה, באופן שבו נהגו. עסקינן בסכומים אדירים, שמצופה היה כי אלו יגובו בבטוחות הולמות, ולמצער, שעבוד על מניות חברות הבנות או נכסיהן של אלה"

"בית משפט זה הן בהליכי חדלות פירעון, לא נתקל במקרה כה קיצוני, שבו ניתנו אשראים על ידי מוסדות פיננסיים, קל וחומר בסכומים כה ניכרים, ללא כל ביטוחות ומבלי שניתן הסבר לכך, ולא הוצגו החלטות של ועדות האשראי של אותם גורמים שבהם הוחלט להעמיד את האשראי ללא ביטוחות, ורב הסתום על הנגלה. אין ספק כי התנהלות זו מחייבת בדיקה וזכינה של הרשויות המוסמכות"

"המזכירות תמציא החלטתי למנהל בתי המשפט, על מנת שיעבירה למפקח על הבנקים"

[החדגשות הוטפו ע"י הח"מ ואינן במקור]

7. בחלוף למעלה משבעה חודשים מהחלטתו של בית המשפט הנכבד, אנו פונים אליך בקריאה לסיים את בדיקתך ולפרסם את הממצאים בהתאם להחלטתו של בית המשפט הנכבד. כמי שמפקח מכוח החוק על יציבות התאגידים הבנקאיים, על ניהולם התקין ועל טובת חלקוחות, אנו סבורים כי עליך מוטלת החובה לקדם טיפול מתואם ומושכל בחובות הבנקאיים של פירמידת אי.די.בי.

8. נבקש, אם כן, לברר הכיצד פעלת בנושא עד כה, האם התנהלה בדיקה ואלו הליכים היא כללה. אנו מתכבדים לקרוא לך לפרסם את ממצאיי בדיקתך אודות התנהלות הבנקים בהקשר החובות הרבים של קבוצת אי.די.בי, הן בשלב אישור החלואה והביטוחות שניתנו להן והן בשלב מאוחר יותר בהם מוחזרו החלואות או נפרסו על פני שנים רבות יותר בהתאם להחלטת בית המשפט. במסגרת זו, ככל שטרם נבדק, יש לבדוק מדוע הבנקים לא מימשו ערבויות אישיות באם ניתנו כאלה.

9. בחינתך, כאמור, מקבלת משנה חשיבות על רקע הסדר החוב המתגבש של חברת אי.די.בי ונושיה, אשר יש בו להשפיע על כלל המשק הישראלי. בהקשר זה, עולה התמיחה מדוע בנק

הפועלים, אשר על פי פרסומים הלווה כ-400 מליון שקלים לחברת טומהוק וטרם קיבל את כספו בחזרה,⁶ אינו פועל בנחישות, כמצופה מנושה אשר רואה כי חובו אינו מוחזר, כדי לקחת את השליטה והניהול על נכסי טומהוק, אשר באמצעותם חולש מר דנקנר על כלל קבוצת אי.די.בי.

10. ההלוואות של בנק הפועלים לחברת טומהוק מעלים תהייה נוספת, ודומה כי זוהי העגומה מכל. ניטול את "גברת ריקי כהן מחדרה", אשר מתקשה לעמוד בתשלומי המשכנתא. איש בבנק לא היה מעלה בדעתו לוותר לריקי כהן. אין ספק כי הבנק היה ממצה עמה את הדין, כולל הטלת עיקולים ומגבלות ואף פינוי מן הדירה. אך דבר מכל זה לא התרחש ביחס למר דנקנר. מדוע לא נוהג בנק הפועלים עם מר דנקנר כפי שהיה נוהג עם ריקי כהן? האם דינה של ריקי כהן לכרוע תחת נטל חובותיה, רק כדי שאצולת הממון תוכל להמשיך ללוות כספים ולא להחזירם?

11. צורמים במיוחד דבריו של גרנובסקי, שותפו העסקי של מר דנקנר, אשר בראיון לידה מרקרי הודה בפה מלא כי מר דנקנר זוכה ליחס מועדף מהבנקים:⁷

"אני ביחסים מעולים איתו, ואני רואה שאנשים רבים אוהבים אותו. יש לו יחסים טובים עם הבנקים. גלי דנקנר הבנקים יעמידו את החוב של כל הפירמידיה לפירעון מיידי." [החדגשות הוספו ע"י הח"מ ואינן במקור]

12. כאן נתכבד להזכיר את דבריו מועדת הכספים, בהם הצגת את ה-"אני מאמין" של אגף הפיקוח על הבנקים, לפיו יש לדרוש את החזרתן של ההלוואות שמעמיד הבנקים עד השקל האחרון, ללא התחשבות בזכות הלווח:

"הנחת היסוד שלנו היא שחלוואות צריך להחזיר עד השקל האחרון, גדול כקטן, משק בית, עסק בינוני, עסק קטן ועסק גדול. על זה מושתת כל התיווך הפיננסי. מבחינתנו זאת לא שאלה פתוחה."⁸

13. בראי האמור, אנו קוראים למרסם את ממצאי בחינתך אודות התנהלות הבנקים לאורך כל הליך מתן ההלוואות לקבוצת אי.די.בי, החל משלב אישור ההלוואה ועד השלב בו מועד החזרת ההלוואות חלף ואלה נפרסו או מוחזרו בהתאם להחלטתו של בית המשפט. אנו

⁶ <http://www.themarket.com/markets/1.2166988>

⁷ <http://www.themarket.com/markets/1.2182745>

⁸ וועדת הכספים, 23.4

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

קוראים לך להפעיל את מלוא הסמכויות על מנת להבטיח טיפול כולל, יעיל ושוויוני בצבר החובות הענק של פירמידת אי.די.בי. אנו קוראים לך לדחות על הסף כל ניסיון למחוק סכומי עתק מחובותיה של הפירמידת. אנו קוראים לך לעמוד על המשמר ולוודא כי הבנקים מפעילים את זכותם לקבל בחזרה את כספם, ובמידת הצורך – מממשים את הבטחונות והערבויות שניתנו להם תמורת החלוואות.

14. לתגובתך המהירה, נודה.

בכבוד רב,

צרויה מידד-לוזון, עו"ד
היועצת המשפטית

גיא אלוני
מחלקת כלכלה ומחקר

ז' אייר התשע"ג, 17/04/2013

לכבוד
מר דודו זקן
המפקח על הבנקים
ירושלים

א. נ. שלום רב,

הנדון: הסוף ל"שתיקת הכבשים" – קריאה לבדיקה דחופה של חובות

פירמידת אי.די.בי למערכת הבנקאית

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: התנועה), הרינו לפנות אליכם כדלקמן:

המערכת הפיננסית, אליה נקלעה פירמידת אי.די.בי, מאיימת לסחוף לתוכה את הבנקים הגדולים בישראל. אלו חשומים לחובותיה של אי.די.בי בהיקף של כשני מיליארד ש"ח. מן הפרסומים מצטייר כי הטיפול בחובות הבנקאיים נעדר ראייה מערכתית. אף נוצר חשש כי פירמידת אי.די.בי, ובעל השליטה מר נוחי דנקנר (שחלק ניכר מהחובות במעלה הפירמידה נזקף ישירות לחובתו), יזכו מידי הבנקאים לטיפול מרוכך המצטייר כנגוע במשוא פנים.

לא ניתן עוד להסתפק בצפייה דרך חרד צר, ובבחינת כל חוב בנקאי כשלעצמו. יש להתבונן על הדברים "ממעוף הציפור", ולהבין את ההקשר הכולל: עתידה העסקי של פירמידת אי.די.בי, כפירמידה, לוט בערפל שהולך ומתעבה מיום ליום.

יש לזכור גם כי שמיטת החובות המתוכננת היא תוצאה עגומה של "שתיקת כבשים" היסטורית: שתיקתם של גופי הפיקוח לנוכח שורת עסקאות תמוהות, שמינפו את מר דנקנר למעמד של בעל השליטה בקונצרן האחזקות הגדול בישראל, ובד בבד יצרו כדור שלג ענק של חובות של מיליארדי שקלים המאיים לסחוף לתוכו את המערכת הפיננסית כולה.

נקרתה לפניך הזדמנות לתקן, ולו במעט, את "החטא הקדמון" שהביא אותנו עד הלום. אנו מפצירים בך לשים לכך סוף, ולא לאפשר לכדור השלג של חובות מר דנקנר ואי.די.בי להמשיך ולהתגלגל. הגיעה העת לפרוע את החובות.

אנו קוראים לך להפעיל את מלוא סמכויותיך כמפקח על מערכת הבנקאות, על מנת להבטיח טיפול כולל, יעיל ושוויוני בצבר החובות הענק של פירמידת אי.די.בי. אנו קוראים לך לדחות על הסף כל ניסיון למחוק חלק מחובותיה של הפירמידה. עליך לעמוד על זכותם של הבנקים לקבל בחזרה את מלוא כספם, ולמצער - לממש ללא היסוס את הבטחונות והערבויות שניתנו להם תמורת החלוואות.

1. פירמידת אי.די.בי, קבוצת האחזקות הגדולה בישראל, נתונה במערבולת פיננסית חמורה. על פי פרסומים שונים,¹ טומהוק, חברת האחזקות העליונה בפירמידה, שקועה בחובות של 400 מיליון ש"ח לפחות; גנדן, חברת הבת של טומהוק - 500 מיליון ש"ח לפחות; אי.די.בי אחזקות, הנשלטת על ידי גנדן - 2-3 מיליארד ש"ח; ואי.די.בי פיתוח, חברת הבת של אי.די.בי אחזקות - 6 מיליארד ש"ח. בסך הכל, חובותיה של פירמידת אי.די.בי הצטברו לסכומי עתק של מיליארדי שקלים.

אין מדובר עוד באוסף אקראי של חובות נקודתיים, שהייבת כל אחת מהחברות בפירמידה לכל אחד מנושיה. למול עינינו הולך ונצדק המבנה הפירמידאלי של אי.די.בי - קונצרו האחזקות הגדול בישראל, אשר מוטת השליטה שלו נפרשת על פני ענפים רבים במשק.

2. על פי ההערכות, הבנקים בישראל חשופים ב-2 מיליארד ש"ח לחובותיה של פירמידת אי.די.בי.² בין היתר, דווח כי סך החובות של הפירמידה לבנק הפועלים עומדים על מיליארד ש"ח; לבנק לאומי - 500 מיליון ש"ח; לבנק מזרחי-טפחות - 110 מיליון ש"ח; ולבנק דיסקונט - 100 מיליון ש"ח.

מספרים אלו ממחישים כי יש חשיבות רבה לבצע "זום-אאוט", ולראות את התמונה הגדולה: הבנקים בישראל הולכים ונחפזים אל תוך מערבולת החובות של פירמידת אי.די.בי, בהיקף של מיליארדי שקלים. לא ניתן עוד להסתפק בצפייה דרך חרך צר. לא ניתן עוד להסתפק בבחינת כל חוב בנקאי כשלעצמו. יש להתבונן על הדברים "ממעוף הציפור", ולתבין את ההקשר הכולל: עתידה העסקי של פירמידת אי.די.בי, כפירמידה, לוט בערפל שהולך ומתעבה מיום ליום.

מטבע הדברים, יכולתם של הבנקים לתאם ביניהם את הטיפול בחובותיה של אי.די.בי היא מוגבלת. זאת בין היתר בשל הבעייתיות הטמונה בתיאום ובהעברת מידע בין מתחרים. מסיבה זו אנו פונים אליך, כמי שמפקח מכוח החוק על יציבות התאגידים הבנקאיים, על ניהולם התקין ועל טובת הלקוחות. לך, כמפקח על הבנקים, יש את הסמכות והידע הנדרשים על מנת לקדם טיפול מתואם ומושכל בחובות הבנקאיים של פירמידת אי.די.בי.

¹ ראו, למשל, כתבה מיום 15.4.2013 בעיתון דה-מרקר: <http://www.themarket.com/markets/1.1994895>
² ראו, למשל כתבה מיום 8.4.2013 בעיתון כלכליסט: <http://www.calcalist.co.il/markets/articles/1,7340,L-3599452,00.html>

3. התערבותך כמפקח על הבנקים נדרשת גם לנוכח הדיווחים האחרונים בכלי התקשורת ביחס להסדר חובותיה של גנדן.³ בימים האחרונים פורסם כי מתגבש מתווה להסדר החוב בין מר דנקנר לבנק לאומי, בכל הנוגע לחובותיה של גנדן. הסדר זה יכלול, בין היתר, מחיקה סופית של לפחות 100 מיליון ש"ח ודחיית מועד הפירעון של יתר החוב לתקופה ארוכה.

על פניו מדובר בהסדר בלתי ראוי ובלתי סביר. על פי הפרסומים, בנק לאומי מחזיק בשעבוד על כ-30% ממניות אי.די.בי אחזקות, וכן בערבויות אישיות של מר דנקנר. מדוע בנק לאומי איננו נוטל לידינו את מושכות השליטה באי.די.בי אחזקות, ואיננו עומד על זכותו לממש את הערבויות האישיות שנתן מר דנקנר?

נצייר בדמיוננו אזרחית מן השורה, "גברת ריקי כהן מחדרה", שמתקשה לעמוד בתשלומי המשכנתא. איש בבנק לא היה מעלה בדעתו לוותר לריקי כהן. אין ספק כי הבנק היה ממצה עמה את הזין, כולל הטלת עיקולים ומגבלות ואף פינוי מן הדירה. אך דבר מכל זה לא התרחש ביחס לגנדן ולמר דנקנר. מדוע לא נוהג בנק לאומי עם מר דנקנר כפי שהיה נוהג עם ריקי כהן? האם ריקי כהן וחברותיה צריכות לשלם את חובן עד השקל האחרון, רק כדי שחברות אחזקה פרטיות ובעלי הון מקושרים יוכלו ללוות את הכסף ולא להחזירו?

כפי שמלמד סיפורו של גנדן - מתעורר החשש שמא פירמידת אי.די.בי, ובעל השליטה מר נוחי דנקנר (שחלק ניכר מהחובות במעלה הפירמידה נזקף ישירות לחובתו), יזכו מידי הבנקאים לטיפול מרוכך ונגוע במשוא פנים. דין אחד מופעל כלפי ריקי כהן; דין אחר עלול להישמר במיוחד לגנדן, למר נוחי דנקנר ולדומיהם. מר דנקנר עלול לזכות ליחס מפלה, מתבק ומגונן. יחס שעליו ריקי כהן יכולה רק לחלום.

אנו קוראים לך למנוע מצב בו צבר החובות הענק של הפירמידה יטופל בדרך שונה מזו שהיה מטופל כל חוב אחר. אנו קוראים לך לוודא שכל הלווים שווים, ולא שחלילה - במראפרזה עגומה על דבריו של ג'ורג' אורוול - "כל הלווים שווים, אבל יש לוויים ששווים יותר".

4. בל נשכח כי שמיטת החובות, אותה מתכננת לכאורה פירמידת אי.די.בי, מהווה בין היתר תוצאה עגומה של "שתיקת פבשים" היסטורית. זוהי שתיקתם של גופי הפיקוח והרגולציה, ובהם המפקח על הבנקים לדורותיו, לנוכח שורת העסקאות התמוהות שהביאו את מר דנקנר למעמד של בעל השליטה בקונצרן האחזקות הגדול בישראל.

³ ראו, למשל, כתבה מיום 14.4.2013 בעיתון דה-מרקר: <http://www.themarket.com/markets/1.1993439>
רחי יפו 208, ירושלים 94383 * מען למכתבים: ת.ד. 4207, ירושלים 91043 * טל: 02-5000073 * פקס: 02-5000076
شارع يافا 208 - القدس 94383 * العنوان للرسائل: ص. ب. 4207، القدس 91043 * هاتف: 02-5000073 * فاكس: 02-5000076
208 Jaffa St., Jerusalem * Mailing Address: P.O.B.4207, Jerusalem 91043 * Tel: 02-5000073 * Fax: 02-5000076
E-mail: economic@mqg.org.il * Web Site: www.mqg.org.il

יוזכר כי בשנת 1997 קיבלה משפחת דנקנר חלואה בגובה 400 מיליון דולר מבנק לאומי ובנק המזרחי, לשם רכישת השליטה בבנק הפועלים. כבטוחה לחלואה ניתן אישור ממינהל מקרקעי ישראל, בדבר שינוי ייעוד קרקעות המלת של המשפחה. היה זה אישור מפוקפק וחשוד, שבהמשך אף הוקפא על ידי בג"ץ והביא להגשת כתבי אישום נגד חלק מהמעורבים. החלואות ענק זו אף יצרה בהמשך כדור שלג, בדמות חוב גדול של משפחת דנקנר לבנקים ופיגורים בסך עשרות מיליונים בהחזרתו.

בהמשך, בשנת 2003 רכשה גנדן השקעות - בשליטת מר דנקנר - את קבוצת אי.די.בי. לפחות מחצית מהרכישה - למעלה מחצי מיליארד ₪ - מומנה בחלואות שקיבל מר דנקנר מבנק לאומי ומקרן הפנסיה ההסתדרותית "מבטחים". העסקה תוארה כספקולטיבית וכבלתי-מתאימה לאופיה הסולידי של "מבטחים", ואף קיבלה ביקורות שליליות מאוד בשוק החון.

ניתן לראות אם כן שהעסקאות אשר הביאו את מר דנקנר למעמדו הנוכחי, שבו הוא שולט על עשרות רבות של חברות הפועלות בענפים רבים של המשק, הן בעלות מאפיינים דומים: מינוף אדיר באמצעות כספי הציבור, חון עצמי נמוך, ומתן אישורים מזורז מצד רשויות השלטון. כפי שתואר - ההשתלטות על אי.די.בי, ועוד קודם לכן על בנק הפועלים, נעשתה תוך קבלת חלואות ענק מהמערכת הבנקאית. חלואות אלו לא נפרעו ככל הנראה עד היום, והן הלכו ותפחו עד שהגיעו למצב הנוכחי. כדור השלג הוסיף להתגלגל, וכך הגענו למצב כיום שבו חובותיה של קבוצת אי.די.בי למערכת הבנקאית עומדים על 2-2 מיליארד ₪. במקביל, על פי הפרסומים, קבוצת אי.די.בי קידמה במשך שנים מדיניות דיביזנדס אגרסיבית, תוך "חליבה" של החברות בפירמידה והעברת מיליארדי שקלים לחברות האחזקה ובעלי השליטה. כך למשל תלויה ועומדת בבית המשפט בקשה לאישור תובענה נגזרת, במסגרתה נטען כי אי.די.בי אחזקות ביצעה בשנים 2008-2010 מספר רב של חלוקות אסורות בסכומים מצטברים של למעלה מ-1.5 מיליארד ש"ח⁴.

נקרתה לפניך הזדמנות לתקן, ולו במעט, את "החטא הקדמון" שהביא אותנו עד הלום, ואשר רובץ במידה מסוימת גם לפתחו של הפיקוח על הבנקים לדורותיו. אנו קוראים לך להפר את "שתיקת הכבשים", ולא לאפשר לכדור השלג של חובות מר דנקנר ואי.די.בי להמשיך ולהתגלגל. הגיעה העת לפרוע את החובות.

5. סיכומו של דבר, אנו קוראים לך להפעיל את מלוא הסמכויות על מנת להבטיח טיפול כולל, יעיל ושוויוני בצבר החובות הענק של פירמידת אי.די.בי. אנו קוראים לך לדחות על הסף כל

⁴ ראו, למשל, כתבה מיום 9.1.2013 בעיתון כלכליסט: <http://www.calcalist.co.il/markets/articles/0,7340,L-3592553,00.html>

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة المظلة في إسرائيل

ניסיון למחוק סכומי עתק מחובותיה של הפירמידה. אנו קוראים לך לעמוד על המשמר ולוודא כי הבנקים מפעילים את זכותם לקבל בחזרה את כספם, ובמידת הצורך – מממשים את הבטחונות והערבויות שניתנו להם תמורת ההלוואות. אנו קוראים לך לשים סוף מהדהד לשתיקתם ההיסטורית של גופי הפיקוח. אותה שתיקה מבישה שאפשרה לפירמידת אי.די.בי ולבעל השליטה מר דנקנר לפרוש את זרועותיהם על ענפי משק רבים, ואשר עלולה כעת להוריד לטמיון מיליארדים רבים של הלוואות.

6. התנועה שומרת לעצמה את הזכות לפעול בכל דרך משפטית הקנויה לה בכדי להגן על הציבור.

7. לתגובתך המהירה, נודה.

בכבוד רב,

נילי אבן-חן-עמיר
מנהלת מחלקת כלכלה ומחקר

צרויה מידד-לונון, עמיר
היועצת המשפטית

העתקים:

שר האוצר מר יאיר לפיד

שר הכלכלה והמסחר מר נפתלי בנט